

QO‘QON DAVLAT
PEDAGOGIKA INSTITUTI
ILMIY XABARLARI
(2025-yil 2-son)

FILOLOGIYA
PHILOLOGY

MA‘MURIY DISKURS SOTSIOLINGVISTIK HODISA SIFATIDA

Dexqonova Mashxura Shuhratjon qizi

QDPI 1-bosqich tayanch doktoranti

Tel:903909001

Email : graceful_0204@inbox.ru

ANNOTATSIYA Maqolada ma‘muriy diskursning sotsiolingvistik hodisa sifatida shakllanish bosqichlari haqida so‘z boradi. Diskursning turlari orasida ma‘muriy diskurs shu bilan ajralib turadiki, u o‘z mohiyatiga ko‘ra har qanday ijtimoiy institutda: tibbiyot muassasasida, oliy o‘quv yurtida, munitsipalitet ma‘muriyatida, korporatsiya yoki transmilliy kompaniyada - mehnat jamoasida ierarxiya mavjud bo‘lgan hamma joyda o‘z o‘rnini topadi. Ma‘muriy faoliyatga hamrohlik qiluvchi kommunikatsiyaning o‘ziga xos xususiyati uning o‘ziga xos xususiyatlari, funksiyalari, so‘zlovchining ma‘lum bir yo‘nalishga yo‘naltirilgan munosabatlari bilan belgilanadi. Ma‘muriy faoliyat "muloqotning institutsional turi sifatida, mutlaq rasmiylik sharoitida boshliqlar va xodimlarning statusga yo‘naltirilgan muloqoti" deb tushuniladi. Shunday qilib, biz "ma‘muriy muloqot"ni statusga yo‘naltirilgan muloqot va ma‘muriy faoliyat yig‘indisi sifatida ko‘rib chiqamiz, biz buni tashkiliy, ijro etuvchi-boshqaruv va boshqaruv faoliyati deb tushunamiz.

Kalit so‘zlar: diskurs, ma‘muriy diskurs, ma‘muriy muloqot, sotsiolingvistika, kommunikatsiya, ijtimoiy munosabat, ma‘muriy faoliyat, ma‘muriy muloqot usullari, ma‘muriy muloqot shakllari, ma‘muriy muloqot funksiyalari.

АДМИНИСТРАТИВНЫЙ ДИСКУРС КАК СОЦИОЛИНГВИСТИЧЕСКИЙ ФЕНОМЕН

АННОТАЦИЯ В статье рассматриваются этапы становления административного дискурса как социолингвистического явления. Среди видов дискурса административный дискурс выделяется тем, что по своей природе он является формой дискурса, существующей в любом социальном институте: медицинском учреждении, высшем учебном заведении, муниципальной администрации, корпорации или предприятии. транснациональная компания - в которой существует иерархия в трудовом сообществе. находит свое место повсюду. Специфика коммуникации, сопровождающей управленческую деятельность, определяется ее специфическими особенностями, функциями, отношением говорящего к тому или иному направлению. Административная деятельность понимается как «институциональный тип общения, статусно-

ориентированное общение начальников и подчиненных в условиях абсолютной формальности». Таким образом, мы рассматриваем «административную коммуникацию» как сумму статусно-ориентированной коммуникации и административной деятельности, под которой мы понимаем организационную, исполнительно-распорядительную и управленческую деятельность.

Ключевые слова: дискурс, административный дискурс, административное общение, социолингвистика, коммуникация, социальные отношения, административная деятельность, способы административного общения, формы административного общения, функции административного общения.

ADMINISTRATIVE DISCOURSE AS A SOCIOLINGUISTIC PHENOMENON

ANNOTATION The article discusses the stages of the formation of administrative discourse as a sociolinguistic phenomenon. Among the types of discourse, administrative discourse is distinguished by the fact that, by its nature, it finds its place in any social institution: in a medical institution, in a higher educational institution, in a municipal administration, in a corporation or a transnational company - wherever there is a hierarchy in the labor community. The specific nature of communication accompanying administrative activity is determined by its specific features, functions, and the speaker's attitudes towards a certain direction. Administrative activity is understood as "an institutional type of communication, a status-oriented communication of superiors and employees in conditions of absolute formality." Thus, we consider "administrative communication" as the sum of status-oriented communication and administrative activity, which we understand as organizational, executive-managerial, and managerial activities.

Key words: discourse, administrative discourse, administrative communication, sociolinguistics, communication, social relations, administrative activity, methods of administrative communication, forms of administrative communication, functions of administrative communication.

KIRISH. Diskursni tadqiq etish tilshunoslik, sotsiologiya, psixologiya, kommunikatsiya nazariyasi kabi turli fanlarni o‘rganishni nazarda tutadi. Har bir bilim sohasi bu tushunchani o‘ziga xos tarzda talqin qiladi.

Diskursning turlari orasida ma’muriy diskurs shu bilan ajralib turadiki, u o‘z mohiyatiga ko‘ra har qanday ijtimoiy institutda: tibbiyot muassasasida, oliy o‘quv yurtida, munitsipalitet ma’muriyatida, korporatsiya yoki transmilliy kompaniyada - mehnat jamoasida ierarxiya mavjud bo‘lgan hamma joyda o‘z o‘rnini topadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR. M.Fuko diskursini falsafiy nuqtayi nazardan o‘rganish keyingi tadqiqotlar uchun asos bo‘lib xizmat qildi. Diskurs nutqiy faoliyat mahsuli sifatida O. S. Issers, Ye. S. Kubryakova, T. A. van Deyk ishlarida ko‘rib chiqiladi. "Diskurs" va "matn" tushunchalarining turlicha talqinlari mavjud. Bir qator olimlar "matn"ni

diskursiv faoliyat natijasi sifatida tasavvur qiladilar (A. I. Varshavskaya, Ye. S. Kubryakova). Ye.V.Shevchenko "diskurs dinamik, matn esa statik" ekanligini ta'kidlaydi [1]. N. D. Arutyunovanning ta'rifi ko'p qirrali bo'lib tuyuladi, u diskursni "ekstralingvistik - pragmatik, ijtimoiy-madaniy, psixologik va boshqa omillar bilan birgalikda bog'langan matn; voqea-hodisa nuqtai nazaridan olingan matn; maqsadli ijtimoiy harakat, odamlar va ularning ong mexanizmlarining o'zaro ta'siri, ya'ni kognitiv jarayonlarda ishtirok etuvchi komponent sifatida ko'riladigan nutq" deb hisoblaydi. Diskurs - bu "hayotga botirilgan" nutqdir [2]. R. V. Patyukova quyidagi qimmatli mulohazalarni bildiradi: "Diskurs" tushunchasining ko'plab bir-birini to'ldiruvchi ta'riflarini o'rganib chiqib, biz uni sotsiolingvistika nuqtai nazaridan "odamlarning u yoki bu ijtimoiy guruhga mansubligi nuqtai nazaridan va u yoki bu tipik nutq-xulq-atvor vaziyatiga nisbatan ko'riladigan muloqoti, masalan, institutsional muloqot" sifatida tasavvur qilamiz [3].

Yuqoridagi ta'riflar "diskurs" va "muloqot" tushunchalarining yaqinligi haqidagi fikrni tasdiqlaydi: diskurs muloqot orqali aniqlanadi va ma'muriy diskurs - bu muloqotning alohida turidir.

NATIJALAR VA MUHOKAMA. "Ma'muriy muloqot" fanlararo atamasiga murojaat qilamiz. O'quv adabiyotlarida "muloqot" tushunchasini o'rganish uzoq tarixga ega bo'lib, ma'lumotnomalarda bu tushunchaning yigirmadan ortiq ta'riflari mavjud. Fikrimizcha, tadqiqotimiz mavzusi bilan bog'liq bo'lganlariga to'xtalib o'tamiz. XX asr falsafiy an'alarida M.M.Baxtin, V.S.Bibler, M.S.Kagan, K.Yaspers kabi tadqiqotchilarning qiziqishi muloqot muammolariga qaratildi. Zamonaviy tushunchada muloqot subyektlarning o'zaro ta'siri, faoliyat va uning jihatlarini bilan almashish, shaxsning ijtimoiylashuvi orqali aniqlanadi. "Muloqot"ni subyekt-subyekt munosabatlari sifatida tushunish ushbu jarayonning ko'p qirraliligini, o'zaro ta'sirini ta'kidlaydi. Mehnat psixologiyasida "muloqot" hamkorlikdagi faoliyat orqali, shuningdek, faoliyatni boshqarish vositasi sifatida qaraladi. Ijtimoiy psixologiya va boshqaruv psixologiyasida muloqot jarayonida odamlarning o'zaro ta'siriga, shuningdek, muloqot ishtirokchilarining ijtimoiy munosabatlar nuqtai nazaridan idrok etilishiga e'tibor qaratiladi [4,315], insonning ijtimoiy maqomi, uning lavozimi hal qiluvchi ta'sir ko'rsatadi [5,65]. T.N.Astafurova muloqotni "ijtimoiy muloqot" deb atashni taklif qiladi, uning shaxslararo xususiyatini ta'kidlaydi, bu uning funktsiyalarini belgilaydi: fatik, axborot, ta'sir qilish [6,14].

Sotsiolingvistik terminlar lug'atida muloqotning ta'rifi tadqiqot doirasida ma'muriy muloqotning bizning talqinimiz asosida yotadi: "Tilning yoki uning mavjud bo'lish shakllaridan birining biron-bir til jamoasi doirasida ishlatilishi: oiladan tortib to davlatlar guruhigacha. Miqdoriy o'sish tartibida quyidagi muloqot sohalari nomlanadi: 1) oilaviy; 2) ishlab chiqarish jamoasi ichida; 3) ijtimoiy guruh ichida; 4) aholi punkti yoki cheklangan hudud ichida; 5) kishilarning vaqtinchalik uyushgan jamoada muloqot qilishi; 6) butun bir xalq ichida, uning sonidan qat'i nazar; 7) millatlararo muloqot; 8) umuminsoniy muloqot".

O.N.Morozova, O.A.Bazileva tadqiqotchilarining fikrlariga ko‘ra, kommunikatsiyaning asosiy vazifasi axborot bo‘lib, uning doirasida ma‘lumot ma‘lum bir shaxsga yoki uni qabul qila oladigan barchaga uzatiladi [7]. Masalan, dastur-messenjerda tashkilotning umumiy chatiga rahbarning axborot xabari, kompaniya xodimlarining pochta xabariga axborot yuborish, Prezidentning nutqi, xodimlarning umumiy xonasidagi stendda ma‘lumotni e‘lon qilish.

Ushbu tadqiqotda bizni "ijtimoiy muloqot" tushunchasi va undagi mehnat faoliyatidagi maqom o‘zaro ta‘sirining tarkibiy qismi qiziqtiradi.

O‘tkazilgan ilmiy adabiyotlar tahlili "muloqot" atamasining fanlararoligi, uning tadqiqotimizdagi "muloqot" atamasi bilan aynanligi haqida gapirish imkonini beradi.

Muloqot jarayoni faoliyatga hamroh bo‘lganligi sababli, D.N.Baxrax tomonidan shakllantirilgan ma‘muriy faoliyat ta‘rifini ko‘rib chiqamiz. Tadqiqotchi tasavvuridagi ma‘muriy faoliyat ijtimoiy tizimning saqlanishi, mustahkamlanishi, rivojlanishi uchun mo‘ljallangan doimiy muntazam tashkilot hisoblanadi [8]. Boshqaruv sotsiologiyasi sohasida N.G.Tereshchenko, A.A.Urbanovich, Yu.V.Fenenko kabi olimlar boshqaruv faoliyatiga boshqaruv munosabatlarini asos qilib oladilar [9].

O.A.Yevtushenko ma‘muriy diskursni tadqiq etishda ma‘muriy faoliyatga ikkita ta‘rifni shakllantiradi: keng (davlat boshqaruvi) va tor - "turli xil korxonalarda boshqaruv faoliyati bilan shug‘ullanadigan va turli ijtimoiy institutlarning vakillari bo‘lgan odamlarning faoliyati" [10].

O.A.Yevtushenkoning to‘g‘ri ta‘kidlashicha, ma‘muriy faoliyatga hamrohlik qiluvchi kommunikatsiyaning o‘ziga xos xususiyati uning o‘ziga xos xususiyatlari, funksiyalari, aktyorlarining maqomga yo‘naltirilgan munosabatlari bilan belgilanadi. Biz muallif bilan birdammiz va ma‘muriy faoliyatni "muloqotning institutsional turi sifatida, mutlaq rasmiylik sharoitida boshliqlar va xodimlarning maqomga yo‘naltirilgan muloqoti" deb tushunamiz [10]. Shunday qilib, biz "ma‘muriy muloqot"ni maqomga yo‘naltirilgan muloqot va ma‘muriy faoliyat yig‘indisi sifatida ko‘rib chiqamiz, biz buni tashkiliy, ijro etuvchi-boshqaruv va boshqaruv faoliyati deb tushunamiz.

A.A.Leontev tomonidan taklif etilgan muloqotning asosiy tarkibiy qismlariga asoslanib, biz tadqiqotimiz doirasida ahamiyatli deb hisoblaydigan ma‘muriy muloqotning quyidagi tarkibiy qismlarini taklif qilamiz: 1) Ma‘muriy muloqot subyekti va obyekti (rahbar va bo‘ysunuvchi);

2) Ma‘muriy muloqot motivlari (birgalikda mehnat samarali faoliyat);

3) Ma‘muriy muloqot vazifalari (boshqaruv, nazorat, baholash, xabardor qilish);

4) ma‘muriy muloqot harakatlari (buyruqlar, farmoyishlar, e‘tirozlar, xabardor qilish, tanbeh berish, maqto‘v, hisobot, so‘rov);

5) ma‘muriy muloqot usullari va vositalari (og‘zaki, noverbal, aralash);

6) Ma‘muriy muloqot shakllari (og‘zaki, yozma, vertikal, gorizontal);

7) ma‘muriy muloqot funksiyalari (boshqaruv, nazorat qiluvchi, baholovchi, muvofiqlashtiruvchi) [11].

Ma'muriy muloqot muloqotning subyekt-obyekt shakllariga kiradi. Ye. M. Babosovdan keyin biz boshqarish subyekti deganda obyektga (boshqariladigan tizimga) sifat xususiyatini saqlab qolish, normal faoliyat yuritish va belgilangan maqsadga erishish maqsadida faoliyat yurituvchi shaxs yoki maxsus tashkil etilgan boshqaruv ta'sir organi tushunamiz. Boshqaruv obyektini funktsiya va vazifalarni sifat jihatidan yaxshilash, belgilangan maqsadga muvaffaqiyatli erishish uchun boshqaruv ta'sirini boshdan kechirayotgan ijtimoiy tizimdir [12]. Ye. M. Babosovning boshqaruv obyektlarini tipologiyasiga qo'shib, biz quyidagi mezonlar asosida uch turni ajratishimiz mumkin:

1) boshqaruv ta'sirining ko'lam va darajalari bo'yicha - davlat, mintaq, tarmoq, korxona va boshqalar; 2) tartibga solinadigan faoliyat turlari bo'yicha - ishlab chiqarish, ijtimoiy, siyosiy, ijtimoiy-madaniy; 3) boshqaruv ta'sirining adresati bo'yicha: a) yagona va yaxlit ijtimoiy-hududiy birlik sifatida harakat qiluvchi mamlakat aholisi va barcha tashkiliy tuzilmalari; b) viloyat, tuman, shahar ijtimoiy-hududiy jamoalari aholisi; v) vazirlik va idoralar xodimlari; g) korxonalar, muassasalar, ilmiy-tadqiqot institutlari va o'quv yurtlari xodimlari, d) sog'liqni saqlash, ijtimoiy ta'minot, huquqni muhofaza qilish organlari, harbiy qismlar va bo'linmalar xodimlari va boshqalar [12]. Xulosa qilib aytganda, biz ma'muriy muloqotni subyekt-obyekt o'zaro ta'siri sifatida ko'rib chiqamiz. Yuqorida aytib o'tilganidek, biz ma'muriy faoliyat ishtirokchilari deb subyekt (rahbar) va obyekt (ma'muriy faoliyat yo'naltirilgan shaxs) ni hisoblaymiz va ma'muriy muloqot boshqaruv faoliyatini amalga oshirish vositasi bo'lganligi sababli, ushbu faoliyat ishtirokchilari ham muloqot ishtirokchisiga aylanadi. Ma'muriy muloqot motivi yoki sababi rahbarning mantiqiy va to'liq ma'lumot bera olishi va qo'l ostidagilar oldiga vazifalarni qo'ya olishi, qo'l ostidagilarning diqqatini jamlay olishi, shuningdek, kasbiy tilni egallaganligiga bevosita bog'liq. Ma'muriy muloqot funksiyalari ma'muriy diskurs bilan belgilanadi, uning doirasida ko'rib chiqilayotgan muloqot sodir bo'ladi, ajratilgan funksiyalar ma'muriy diskursning bir qator janrlarida amalga oshiriladi. Ushbu funksiyalarni amalga oshirish jarayonida ma'muriy muloqot subyekti va obyektini bir qator kommunikativ harakatlarni amalga oshiradi, ya'ni buyruq va farmoyishlar beradi.

Ma'muriy faoliyat singari, ma'muriy muloqot ham u bilan bir qator funksiyalarga ega bo'lib, ma'muriy muloqot funksiyalari ma'muriy muloqotning bir qator funksiyalarini tashkil etadi. Shuning uchun, A.A.Bulkovning boshqaruv muloqoti funksiyalari haqidagi qarashlarini va O.A.Yevtushenkoning ma'muriy faoliyat funksiyalari haqidagi qarashlarini ajratib, biz ro'yxatni to'ldiramiz va ma'muriy muloqotning quyidagi asosiy funksiyalarini ajratib ko'rsatamiz: - boshqaruv (boshqaruv axborotini berish: farmoyishlar, buyruqlar, ko'rsatmalar, tavsiyalar, maslahatlar va boshqalar. - misollari direktivdan demokratikga keltirilgan); - nazorat (ishning borishini nazorat qilish, hisobotlarni yozish, bo'ysunuvchilarning harakatlarini moderatsiya Ma'muriy muloqotda boshqaruv funksiyasi dominantlik qiladi. Uning samarali amalga oshirilishi buyruqlarning aniq va tushunarli berilishi bilan kafolatlanadi, ya'ni funksiyaning bajarilishi bevosita qo'llaniladigan til vositalariga bog'liq: grammatika sodda bo'lishi kerak, leksika xodimning intellektual darajasiga muvofiq tanlangan bo'lishi kerak,

shuningdek, muloqot uchun vaqt sarfini kamaytiradigan, uni yanada samarali qiladigan kasbiy leksikani bilish hisobga olinadi, boshqacha qilib aytganda, rahbar va xodim "bir tilda gapirishlari" kerak. Ma'muriy muloqotning nazorat funksiyasi doirasida bo'ysunuvchilardan fikr-mulohaza olish amalga oshiriladi, bu rahbar uchun boshqaruv faoliyatini yoki buyruqlarni bajarishni o'zgartirishga imkon beradigan muhim mexanizmdir. Teskari aloqa rahbarga ishning borishini kuzatib borish va uni kerakli yo'nalishga yo'naltirish, shuningdek, zarur bo'lganda o'z vaqtida tuzatishlar kiritish imkonini beradi. Nazorat funksiyasi boshqaruv va baholash funksiyasi bilan bir qatorda muloqotning turli shakllari va turlaridan iborat: rasmiy va norasmiy, yozma va og'zaki, verbal va noverbal, to'g'ridan-to'g'ri va bilvosita. Bizning fikrimizcha, ma'muriy muloqotning baholash funksiyasi juda muhimdir, chunki topshiriqlar bajarilgandan so'ng ko'zlangan maqsad va erishilgan natijani taqqoslash zarur. Bo'ysunuvchilarni haqli ravishda maqtash va tanbeh berish ularning ruhiy holatiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Muvofiqlashtiruvchi funksiya bevosita yoki bilvosita ma'muriy muloqotning yozma va og'zaki shakllarida o'z ifodasini topadi.

Muloqotning bizning tadqiqotimiz uchun qiziqarli bo'lgan bir qator tasniflari mavjud. Ye.V.Koneva va Ye.V.Drapak muloqotni maqsad va munosabatlarning xarakteriga ko'ra tasniflaydilar, biz ma'muriy muloqotni o'zaro ta'sir maqsadiga ko'ra ikkilamchi muloqot turiga kiritamiz, u kelajakda qanchalik "foydali" bo'lishini, ular bir-biriga nisbatan qanday funksiyani bajarishini hisobga olgan holda shaxslar tomonidan maqsadli belgilanadi. Munosabatlarning xususiyatiga ko'ra, ma'muriy muloqot - ustavlar, huquqiy normalar bilan tartibga solinadigan rasmiy muloqot turi bo'lib, rasmiy, ishbilarmonlik xarakteriga ega. Maqom nuqtayi nazaridan ma'muriy muloqot subordinatsion muloqotga kiradi, bu teng huquqlilikning yo'qligini, bo'ysunishning mavjudligini nazarda tutadi. Tasnif mualliflari, shuningdek, psixologik komponent ustun bo'lgan mezon sifatida ratsional va hissiy munosabatlarni ajratib ko'rsatadilar [13].

O. A. Yevtushenkodan keyin biz ma'muriy muloqotning quyidagi turlarini ajratamiz: 1) (yo'nalishiga ko'ra) a) "yuqoridan - pastga" - rahbarning ma'muriy, boshqaruv funksiyalarini bajarishda muloqotning asosiy turi, b) "pastdan yuqoriga" - bu bo'ysunuvchining rahbar bilan o'zaro aloqasi, teskari aloqa; v) gorizontal - mehnat faoliyatini optimallashtirish uchun maqomi bo'yicha teng bo'lgan hamkasblar o'rtasidagi muloqot; 2) (nutq shakli bo'yicha) g) og'zaki - axborotni tezkor uzatish uchun bevosita yoki bilvosita (masalan, telefon orqali so'zlashuv) qo'llaniladi, shuningdek, tezkor javob reaksiyasini berish imkonini beradi; d) yozma - ma'muriy muloqotning muhim shakli, chunki ijro etuvchi-boshqaruv ma'lumotlarini uzoq muddat saqlashga imkon beradi, yozma ravishda qayd etilgan ma'lumotlarga qaytish imkonini beradi [10]. V.M.Barsegyan ham ma'muriy diskursni tadqiq qilar ekan, ma'muriy diskursning yozma nutqining tabiati tartibga solinganligi bilan xarakterlanishini ta'kidlaydi, bu esa ushbu diskursning o'ziga xos xususiyatidir [14].

Jamoaviy ma'muriy muloqot ishtirokchilari munitsipalitet, mintaqa, mamlakat hokimiyat organlari bo'lsa, ijtimoiy-psixologik ma'muriy muloqot ishtirokchilari turli darajadagi rahbarlardir: direktor, bo'lim mudiri, rais, bosh menejer va boshqalar.

Muloqotning mohiyati, funksiyalari, shakllarini aniqlash "ma'muriy diskurs" atamasini "ular mansub bo'lgan institutning samarali ishlashini ta'minlashga qaratilgan, uning ishtirokchilarining maqsadli va uyushgan muloqoti" sifatida tushunishga olib keladi [10,53]. "Qo'llaniladigan belgilar tizimining turiga qarab" biror diskurs doirasida muloqot turli til usullari va vositalari yordamida sodir bo'ladi. Ma'muriy muloqot jarayonida nafaqat standartlash, klishelash va rasmiyatchilik bilan tavsiflangan verbal, balki uni amalga oshirishning noverbal va aralash usullari ham aniqlanadi.

Ko'pgina tadqiqotchilar (P. I. Voyevodina, Ya. Yu. Kozlova, V. A. Labunskaya, O. V. Luneva va boshqalar) noverbal muloqotni o'rganishga alohida e'tibor qaratadilar. To'g'ridan-to'g'ri va bilvosita muloqotda shaxslar ham verbal, ham noverbal vositalardan foydalanadilar, shu bilan birga, Ye. V. Koneva va Ye. V. Drapakning fikriga qo'shilib, shuni ta'kidlash kerakki, noverbal muloqot haqiqatliroq sifatida qabul qilinadi, chunki muloqot ishtirokchilari muloqotning noverbal vositalarini nazorat qilmasdan, o'zlari haqidagi ma'lumotni sheriklariga ko'pincha ongsiz ravishda yetkazadilar [13].

Muloqotning verbal va noverbal turlari bir-biriga zid bo'lgan vaziyatlarda adresat noverbal muloqotga ustuvorlik berishga moyil bo'ladi.

Yuqorida nomlari keltirilgan tadqiqotchilarning fikrlarini ajratar ekanmiz, noverbal muloqotning informativ va regulativ funksiyalariga e'tibor qaratishimiz lozim. Noverbal muloqotning tartibga solish funksiyasini bajarib, shaxs makon, davomiylik, ishonchlilik darajasi, maxfiylik kabi xususiyatlarni o'zgartiradi [Konovoy, 2016].

Noverbal muloqotga aynan o'xshash bo'lgan noverbal xulq-atvorni ko'rib chiqib, ma'muriy noverbal muloqotning qo'shimcha funksiyalarini ajratib ko'rsatamiz: muloqot ishtirokchilari obrazini yaratish; muloqot ishtirokchilarini identifikatsiyalash, maqom-rol munosabatlari ko'rsatkichi, verbal vositalarni tejash, verbal xabarning hissiy boyligini kuchaytirish, ekspressiv holatlarni nazorat qilish va tartibga solish.

T.N.Astafurova, A.V.Olyanich, D.A.Goncharovalarning ishlariga asoslanib, ma'muriy noverbal muloqotni tashkil etuvchi ma'muriy nutqning lingvosemiotik makonida noverbal belgilarning quyidagi turlarini ajratib ko'rsatamiz: kinobelgilar (kommunikativ jihatdan ahamiyatli imo-ishoralar), ramziy artefaktlar (hisobot papkasi, karta-o'tkazish qog'ozi), koloremalar (uniforma rangi, kompaniya emblemasi/logotipidagi ranglar), aralash xarakterdagi belgilar).

XULOSA. Ushbu maqolada biz ma'muriy diskurs va ma'muriy muloqot tushunchalarining o'zaro yo'nalganlik nisbatini aniqladik; "muloqot" va "muloqot" tushunchalarining aynanligi, shuningdek, ma'muriy muloqot jarayonida faoliyat va muloqotning yig'indisi haqida xulosaga keldik; ko'rib chiqilayotgan muloqotning tarkibiy

komponentlarini ma'muriy diskurs doirasida ba'zi elementlar bilan to'ldirib tavsifladik. Turli nuqtayi nazardan muloqot turlarining tasniflari bayon etilgan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YHATI

1. Шевченко, Е. В. Аспекты дискурса в парадигме различных лингвистических подходов // *Magister Dixit*. 2015. №2 (18). – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/aspekty-diskursa-v-paradigme-razlichnyh-lingvisticheskikh-podhodov> (дата обращения: 08.11.2022).
2. ЛЭС – Лингвистический энциклопедический словарь / под. ред. В. Н. Ярцевой. М.: Советская энциклопедия, 1990. – 685 с.
3. Карасик, В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс / В. И. Карасик. – М.: Гнозис, 2004. – 390 с.
4. Вайнштейн, Л. А. Психология управления : электронный учебно-методический комплекс для специальностей: 1-26 02 02 «Менеджмент (по направлениям)»; специальности 1-23 01 04 «Психология» / Л. А. Вайнштейн, И. В. Гулис; БГУ, Фак. философии и социальных наук, Каф. психологии. – Минск : БГУ. – 2016. – 519 с.
5. Урбанович, А. А. Психология управления: Учебное пособие / А. А. Урбанович. — Мн.: Харвест, 2003. – 640 с.
6. Астафурова, Т. Н. Лингвистические аспекты межкультурной деловой коммуникации. М-во общ. и проф. образования РФ. Волгогр. гос. унт. – Волгоград: Изд-во Волгогр. гос. ун-та. – 1997. – 107 с.
7. Морозова, О. Н. Определение понятия коммуникации в современной лингвистике / О. Н. Морозова, О. А. Базылева // *Вестник Ленинградского государственного университета им. А.С. Пушкина*. – 2011. – Т. 7. – № 1. – С. 204-211.
8. Бахрах, Д. Н. Административное право России: учебник для вузов/ Д. Н. Бахрах. – М. Норма-инфа – М. – 2000. – 260 с.
9. Терещенко, Н. Г. Понятие "управленческая деятельность" в ряду сходных категорий / Н. Г. Терещенко // *Научно-методический электронный журнал Концепт*. – 2017. – № 10. – С. 75-83. – DOI 10.24422/MCITO.2017.10.7771.
10. Евтушенко, О. А. Административный дискурс : типы, субъекты, динамика : монография под науч. ред. В. И. Карасика / О. А. Евтушенко. – Волгоград : Прин Терра, 2018. – 191 с.
11. Леонтьев, А. А. Психология общения / А. А. Леонтьев. – М. : Смысл, 1999. – 365 с.
12. Бабосов, Е. М. Общая социология: Учеб. пособие для студентов вузов. 2-е изд., стер. / Е. М. Бабосов. – Минск: ТетраСистемс. – 2004. – 640 с.
13. Конева, Е. В. Психология общения : учебное пособие / Е. В. Конева, Е. В. Драпак // *Яросл. гос. ун-т им. П. Г. Демидова*. — Ярославль : ЯрГУ. – 2016. — 204 с.
14. Барсегян, В. М. Административный дискурс: структура, объем, практики производства и легитимации текстов / В. М. Барсегян // *Журнал социологии и социальной антропологии*. – 2018. – Т. 21. – № 1. – С. 107-135. – DOI 10.31119/jssa.2018.21.1.5.